

Angående den svenska vattenförvaltningens ambitioner för biologisk återställning och kommande ändring av aktuella bestämmelser

Sveriges hembygdsförbund konstaterar, genom våra kanaler och kontakter och via artiklar i regional och lokal press, att kritiken och protesterna mot den biologiska återställningen och de konflikter som följt av dess åtgärder är landsomfattande, allvarliga och eskalerande. Återställningen har visat sig medföra negativa konsekvenser för människor, miljö och företagande – särskilt lokalt, i mindre vattendrag och små kraftverk på landsbygden. Ett grundläggande problem verkar vara att dialogen med andra aktörer vid vattendragen – utanför vattenvårdsfamiljen – om planering och genomförande av åtgärder och deras konsekvenser är minimal.

Ett annat grundläggande problem verkar vara att vattenförvaltningen summariskt värderar de förväntade ekologiska värdena av biologisk återställning högre än de befintliga ekologiska, ekonomiska, sociala och kulturella värdena i vattendragen – om dessa värderas alls. Upplevelsevärden i historiska miljöer, och som är viktiga och attraktiva för friluftsliv, museer, boende, turism, civilsamhället, företagande, identitet, integration och landsbygdsutveckling m.m., väger lätt i jakten på vandringshinder i form av dammar och små kraftverk i månghundraåriga kvarn-, bruks- och industrivattendrag. Kulturarv grävs bort och tappas ur för att skapa fritt flödande vatten för bl.a. ål och öring. Stora dämda vattenspeglar på rad i ett äldre industrilandskap ersätts av en bäck på botten av ett långsträckt slyhav.

SHF anser det som orimligt att EU:s syften med vattendirektivet är att det ska slå sönder befintliga och värdefulla strukturer i landskapet, och att alla tiotusentals vattendrag i landet ska återställas till någon sorts naturligt flöde ända upp till deras källor. Vi befarar därför att den svenska vattenförvaltningen har övertolkat EU:s direktiv och att vattenvården utifrån det skapat en överambitiös tillämpning av svenska vattenförvaltningsbestämmelser när det gäller biologisk återställning av vattendrag, och där övertolkningen och verksamhetslogiken idag kan användas för att, enkelt uttryckt, köra över i princip vilket annat miljövärde som helst, förutom storskalig vattenkraft. Miljökonsekvenserna av dagens tolkning, bristande förståelse för andra värden, tillämpning av bestämmelserna, sexåriga åtgärdsprogram och följande åtgärder för att nå miljö kvalitetsnormerna är svåra att överblicka, men något som

kommande generationer kommer att få ta hand om. Vi känner inte till att vattenmyndigheterna i samband med åtgärdsprogramarbete och förvaltningsplanering redovisat någon rimligt detaljerad analys över vilka negativa konsekvenser åtgärderna för att uppnå miljö kvalitetsnormerna skulle medföra för befintliga miljöer, verksamheter och människor som inte är sportfiskare.

Problematiken som vattenförvaltningens ambitioner och verksamhetslogik ger upphov till torde vara väl känd för regeringen och Riksdagen. Riksantikvarieämbetets senaste rapport om vattenförvaltningens effekter på kulturmiljön utvärderar problematiken och redovisar förslag till åtgärder – ur kulturarvsperspektiv (se www.raa.se/2016/06/okad-hansyn-till-kulturmiljoer-vid-vattendrag/). SHF ställer sig bakom analysen och åtgärdsförslagen. Vi vill särskilt lyfta Riksantikvarieämbetets slutsatser om behovet av att utreda möjligheterna för att utveckla befintliga finansiella stödformer eller att inrätta och finansiera en statlig fond riktad till de ideella organisationer och enskilda som bedriver vattenverksamheter i prioriterade kulturmiljöer, och att länsstyrelsen bör överväga att utveckla en gemensam förståelse för hur kulturmiljö bör komma in i miljöbalksprövningen samt att länsstyrelserna hittar sätt att förena vattenvård med andra miljöaspekter, däribland kulturmiljöer.

SHF är landets största miljöorganisation och värnar hela miljön, utifrån såväl sociala och ekonomiska perspektiv som ekologiska. Vi arbetar för lokal utveckling i hela landet, framförallt genom tillvaratagande och användning av miljön och lokalt inflytande på samhällsförändringen. Samverkan mellan aktörer som är olika är central för att få till ett bra samhälle för många. På grund av den obalans mellan hållbarhetsperspektiven, och de lokala konflikter som verkar bli oönskade effekter av vattenförvaltningens ambitioner för den biologiska återställningen, behöver vi ställa frågorna om ni anser att:

- vattenförvaltningens ambitioner, verksamhetslogik och tillämpning av bestämmelserna för återställningen *inte* går längre än EU:s krav enligt vattendirektivet,
- ambitionerna, verksamhetslogiken och tillämpningen är förenliga med en ekologiskt, ekonomiskt *och* socialt/kulturellt hållbar utveckling enligt hållbarhetsdefinitionen, miljöbalken, kulturmiljölagen och miljömålet Levande sjöar och vattendrag,
- kulturvattendrag (se bilaga 1) skulle kunna förklaras som kraftigt modifierade vatten enligt miljöbalken, och sedan kunna komma i fråga för mildare miljö kvalitetsnormer och undantag från återställningsåtgärder, och
- planerade fonder för fiskvandningsåtgärder i form av trappor och omlöp m.m. också kan omfatta små kraftverk och dammar baserat på de sociala värdena i kulturvattendrag, både vad gäller administrativa kostnader för att söka tillstånd som att genomföra eventuell naturvårdsanpassning.

SHF yrkar på att ni utreder dessa frågor i samband med att ni lämnar förslag på förändringar i aktuellt regelverk på remiss och till Riksdagen, och innan fler vattenförekomster i form av flerhundraåriga kulturvattendrag och deras befintliga värden, i onödan och ibland till synes summariskt hamnar under den biologiska återställningens grävskopor. Vi träffas gärna om ni så önskar.

Slutligen anser vi att Sverige ska leva upp till EU:s krav på vattenstatus i landet, men att vattenförvaltningen också behöver utgå från en helhetssyn på landskapets olika värden och aktörer, i enlighet med europeiska landskapskonventionen. Sedan förra året ingår vi i den dialog om vattenkraft och miljö som Havs- och vattenmyndigheten driver. Vi ser positivt på utvecklingen i den dialogen, särskilt nu som den omfattar också andra värden än biologisk mångfald i strömmande vatten och (storskalig) vattenkraft. Tyvärr pekar den ökade finansieringen av den tillsyn av vattenverksamheter som leder till mycket kostsamma processer för ansökan om tillstånd enligt miljöbalken, för framförallt ägare av små kraftverk i mindre vattendrag, på att regeringen vill gå åt andra hållet – för utrivningar av kraftverk och dammar, ofta i kulturvattendrag.

Vattenförvaltningen kan vinna mycket på en starkt utvecklad dialog med människor och aktörer, särskilt lokalt och också utanför vattenvårdsfamiljen. Då kan vi tillsammans se värdena, hitta smarta arbetssätt och lösningar och på så sätt, ändå, leva upp till vattendirektivets krav.

Jan Nordwall
Generalsekreterare

Michael Lehorst
Kulturmiljöstrateg

Sveriges hembygdsförbund är landets största miljöorganisation, med 26 regionala förbund, 2000 hembygdsföreningar och 440 000 medlemmar i hela landet. Vårt engagemang och våra kunskaper tar tillvara och använder bygdernas natur- och kulturmiljöer i alla landskapstyper, från Stureplan och Götaplatsen till fjällen och skärgårdarna. Demokrati, gemenskap och lokal utveckling står i centrum för verksamheten. Hembygdsrörelsen är politiskt och religiöst obunden och öppen för alla.

Kopia till:

Riksdagens kulturutskott
Kulturdepartementet
Näringsdepartementet
Riksantikvarieämbetet
Havs- och vattenmyndigheten
Landshövdingarna
Länsstyrelsernas kulturmiljöforum

Bilaga 1 Kulturvattendrag

Ett kulturvattendrag kan definieras som en vattenförekomst, som skapats eller modifierats i syfte att reglera vatten för transporter, kraft för vattenanknutna verksamheter, lantbruk, avvattnings och försvar.

Ett kulturvattendrag kan vara ett konstgjort vatten eller kraftigt modifierat vatten enligt förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.